

ПРОТЕСТАНСЬКА ЕТИКА ЯК ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Завдяки М. Веберу «протестантська етика» стала своєрідним брендом, візитівкою протестантизму, який почали розглядати як фундамент економічного успіху західного світу. Протестантизм немовби забезпечив виховання таких рис особистості, як працелюбство, ощадливість, чесність, розрахунок.

Актуальність дослідження: етикет як філософська наука яка міняє особистість людини.

Мета: показати (проявити) етикет в інакшому амплуа .Оскільки філософське мислення дає змогу розширити особистий кругозір .В етикеті філософське мислення можна проявляти по різному, оскільки меж і кордонів у розуму немає.

Завдання: проявити етикет як самостійну незалежну дисципліну і поєднати значення з філософією.

Об'єкт: кожна людина щоденно зустрічається із загальними правилами етикету, підпорядковується управлінським рішенням .Кожна людина є об'єктом етичної філософії свого життя.

Предмет: Протестантизм зробив можливим формування етики бізнесу в результаті релігійного і морального освячення прагнення до прибутку.

Дане питання досліджували: М.Вебер, Тома Аквінський, М.О. Семашка , Р.Бакстер.

Кожному роду людської діяльності (наукової, педагогічної, художньої і т.д.) відповідає певні види професійної етики. Виникнення перших професійно-етичних кодексів відноситься до часу появи ремісничого поділу праці в середньовічних цехах в XI-XII століттях. Саме тоді в цехових статутах вперше з'явився ряд моральних вимог стосовно тієї чи іншої професії і характеру праці. Кожному з видів професійної етики - лікарської, педагогічної, етики вченого, актора, художника, підприємця, інженера і т. д. - властиві свої специфічні вимоги в області моралі. Так, наприклад, етика вченого припускає в першу чергу такі моральні якості, як наукова сумлінність, відповідальність, особиста чесність. Судова етика вимагає чесності, справедливості, гуманізму (навіть до підсудного), вірності закону.

Правда лікаря і правда пацієнта, лікарська таємниця, відповідальність лікаря - це складний вузол етичних проблем, який невід'ємно пов'язаний із сучасною медициною. У 1947 році була прийнята «Женевська декларація» - сучасний варіант найдавнішої «Клятви Гіппократа». Ця декларація стала морально-етичної гарантією незалежності медичної професії від політичних режимів і ідеологічного диктату. Її аналог був прийнятий в нашій країні тільки в 1971 році. Але хоча всі наші лікарі з тих пір давали клятву не розголошувати конфіденційну інформацію про пацієнта, на практиці вказівка у листку непрацездатності конкретного захворювання було обов'язковим аж до 1993 року. Протягом довгих років у професійному середовищі радянських медиків офіційно насолоджувався етичний нігілізм. Ще в 1920-х роках офіційне керівники радянської охорони здоров'я (зокрема, М. О. Семашка) трактували професійну медичну етику як «буржуазний пережиток» і були переконані, що поняття «лікарська таємниця» в майбутньому відіре. [4]

Не менш важливими моральні проблеми пов'язані з підприємницькою діяльністю, бізнесом. Підприємництво-це професія, покликання, навіть властивість душі або вроджена схильність, але це ще й особливий образ думок, поведінки, стиль, культура життя, що має свої, дуже виразно виражені моральні принципи.

Виникнення капіталізму в Європі в XVI столітті було тісно пов'язане з протестантською Реформацією. Можна сказати, що протестантизм зробив можливим формування етики бізнесу, моральних стандартів ефективної економічної діяльності. Адже середньовічна католицька ідеологія морально засуджувала «роблення грошей», Фома Аквінський вважав, що більшість форм торгівлі, що здійснюється з метою отримання прибутку, є аморальними. [5]

Основоположник сучасної соціології Макс Вебер (1864-1920) у своїй роботі «Протестантська етика і дух капіталізму» показав, що перші капіталістичні підприємства і сам дух підприємництва виникли в протестантському середовищі. З точки

зору протестантства, успішну працю, що приносить прибуток, і є знак того, що твої дії відзначені Богом. Протестантизм зробив можливим формування етики бізнесу в результаті релігійного і морального освячення прагнення до прибутку. Він стверджував, що праця бізнесмена може бути схвалений Богом. Прагнення до прибутку і прагнення до Бога стали не тільки спільними, але і «взаємообслуговуючі». А винагорода фінансовим успіхом стало розумітися як знак розташування Бога. Світська версія протестантської етики бізнесу стала важливою складовою частиною західної культури.

Кожна людина, згідно протестантської моралі, повинен виконувати свій обов'язок. Цей обов'язок полягає в тому, щоб бути хорошим працівником у своїй професії, твердо знати своє місце, покликання і не покладаючи рук працювати заради нього. Стосовно до купця і підприємцеві це розуміння боргу означає, що нажиті гроші слід використовувати для того, щоб наживати ще більше грошей і т. д., а не витратити їх заради свого задоволення. Для протестантської етики наживання грошей - це мета життя людини, а не засіб задоволення його матеріальних потреб.

Наживання грошей як самоціль протиставляється їх безпосереднього споживання, звільняється від будь-яких евідемоністичних чи гедоністичних мотивів і стає по відношенню до «щастя» або «вигоду» окремого індивідуума чимось абсолютно потойбічним, якимсь вищим законом.[1]

Вебер посилається на висловлювання протестантського богослова Річарда Бакстера, згідно з якими робота дві однаково важливі функції: по-перше, дає людині в руки могутнє знаряддя проти всяких плотських (у тому числі і сексуальних) спокус, по-друге, робить осмисленим земне існування людини, стаючи основною метою його життя. Ця друга функція роботи відкрила шлях безмежного виробництва заради виробництва. Все, що сприяло особистого споживання, визнавалося гріховним; все, що розвивало і штовхало вперед виробництво, оголошувалося богоугодною справою і священним обов'язком віруючого.[2,158]

Минулого року виповнилося 100 років з часу виходу книги Макса Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму», в якій він майже беззаперечно продемонстрував факт, про існування якого до нього лише неясно здогадувалися: на успіх окремих індивідів у підприємницькій діяльності великий вплив мають світоглядні ідеї, які вони поділяють. Німецький соціолог прослідкував таку залежність на конкретному типі суспільного матеріалу – конфесійній приналежності німецьких підприємців.

Реальне співвідношення між протестантами (чи, радше, часто вже не зовсім віруючими нащадками протестантів) та вихідцями з католицького середовища, котрі досягли успіху, було явно не на користь останніх. Точніше, йдеться не стільки про всіх протестантів, скільки про кальвіністів і споріднених з ними пуритан та пресвітеріан. Ця тенденція чітко простежується не лише в Німеччині, а й в Америці, Англії, Шотландії, Голандії, Швейцарії тощо. Маємо конкретний соціологічний факт. У чому ж тут справа? Невже дійсно релігійні за походженням ідеї мають економічну «силу» і здатні вести людей до звернення реальних змін у їхніх організаціях та соціумах? Якщо так, то що ж це за ідеї?

Сам Вебер зазначає, що коли говорять про «дух капіталізму» в протестантській традиції, то йдеться зовсім не про якийсь релігійний запал капіталіста. Радше навпаки, цей дух можна сприймати як «побічний продукт» Реформації, з яким, напевно, не погодилася б більшість релігійних діячів протестантизму, включно з Лютером чи Кальвіном. Тим не менше, завдяки певному укладу релігійної традиції, нерідко незалежно від бажання засновників, у ній виникає можливість узгодити світську, матеріальну діяльність людини з вищими ідеалами. Тобто професійна діяльність та успіх особисто залученого до релігійної традиції підприємця отримують духовний сенс.

Одним словом, Вебера можна багато критикувати, в тому числі й фактично, особливо – за деяке спрощення реально непростой соціальної ситуації. Та його модель, можливо, саме завдяки цьому спрощенню може застосовуватися не лише відносно протестантизму.

Для прикладу варто згадати дуже подібну економічну роль старообрядців у Російській імперії 18-20 ст. Вихідці з цієї переслідуваної верстви суспільства стали справжнім рушієм індустріально-капіталістичного перетворення Росії. При тому що старовіри різних напрямків складали 1,5% населення країни, 2/3 російських підприємців-мільйонерів початку 20 ст. належали саме до старої традиції. Існували цілі династії підприємців, котрі належали до цієї гілки православ'я: Морозови, Смірнови, Третьякови, Рябушинські, Солдатенкови тощо. Саме

вони найчастіше створювали нові фабрики й заводи, брали участь у непростому освоєнні Півночі та Сибіру, запроваджували інновації та йшли на фінансовий ризик. Етика - філософська наука, об'єктом вивчення якої є мораль. В етиці можна виділити два роди проблем: питання про те, як повинна поступати людина;

Виходячи з першого роду проблем, стає очевидною практична спрямованість етики, її проникність у всі сфери буття, за що вона і отримала назву «практичної філософії». Практичне значення етики виявляється в першу чергу в сфері людського спілкування, важливою складовою якого є спілкування людей у процесі спільної діяльності. Спільна діяльність людей не може бути нейтральною по відношенню до моральності.[3,54]

В даний час зростає значення професійної етики в регулюванні різних видів трудової діяльності. Це пов'язано з прагненням постійно удосконалювати професійні норми стосовно до змінних суспільних відносин. Професійна етика суспільства не може представляти абсолютну істину в поведінці людей. Кожне покоління має вирішувати їх знову і знову самостійно. Але нові розробки повинні спиратися на моральний запас, створений попередніми поколіннями. Сьогодні, коли має місце випереджальний розвиток технічних аспектів і відставання культурного, дуже важливо зрозуміти, що для стабілізації суспільства необхідні етичні знання. Виділю, на мою думку, найбільш цінні здобутки епохальної праці Вебера для сучасного бізнесу:

Перехід до капіталізму як прогресивнішого ладу відбувається передусім із появою нової візії та нового сприйняття місії підприємця, які, в свою чергу, і призводять до суттєвих економічних змін.

Візія є найвирішальнішим чинником запровадження інновацій – нові галузі промисловості здебільшого було засновано людьми незнатного походження.

Для справжнього успіху процес трансформації організації чи соціуму повинен мати духовний вимір.

Підкреслюючи відмінність робочої етики в протестантизмі у порівнянні з католицтвом, Вебер описує звичні проблеми з якими мають справи підприємці з працівниками в докапіталістичну добу: сільськогосподарські підприємці намагаються підвищити продуктивність праці шляхом підвищення заробітної платні, сподіваючись, що таким чином змусять працівників більше цінувати свій час та працювати більше. Проте, в результаті, у докапіталістичних суспільствах це найчастіше призводило до зниження інтенсивності серед працівників. Вони прийшли до висновку, що можуть заробити ті ж самі кошти за коротший період часу та більше відпочивати. На переконання Макса Вебера причиною цього є негативні наслідки традиціоналізму, який формується під впливом релігійного виховання. Крім цього він доходить висновку, що в суспільствах, у яких більше протестантських віруючих існує більш розвинута капіталістична економіка. З практичної сторони це стало можливо завдяки впровадженню раціональної організації праці, що лежала в основі економічного раціоналізму. Вебер ніколи не пояснював, чому соціальні групи вибирали, залишитися їм католиками чи приєднатися до тої чи іншої протестантської церкви, хоча в «Давньому юдаїзмі», «Релігії Китаю» і «Релігії Індії» він формулює структурні пояснення відмінностей у груповій прихильності до якоїсь конфесії.

На основі соціологічних досліджень, проведених у Німеччині на початку ХХ ст., М. Вебер дійшов висновку, що серед протестантів відсоток активних підприємців більше, ніж серед католиків. У роботах, присвячених дослідженню Сходу («Конфуціанство і даосизм», «Індуїзм і буддизм»), М. Вебер порівняв рівень розвитку європейських і азіатських товариств на рубежі Нового часу. Він прийшов до висновку, що в період, що передувало інтенсивному розвитку капіталізму, його матеріальні - економічні, технологічні, демографічні і т.д. - Передумови були приблизно однакові в Європі та Азії, а ось духовне життя, обумовлена релігіями, відрізнялася дуже істотно. Вебер припустив, що причини виникнення капіталізму слід шукати в духовних і світоглядних системах, і звернувся до аналізу впливу на нього протестантизму.

М. Вебер підкреслює, що всі особливості протестантизму випливають з християнського уявлення про Бога як про абсолютно трансцендентному, персоніфікованому, активно втручається в земні справи, карає і рятує по власному сваволі Творця світу. Створивши світ з нічого, Бог задає його закони, а разом з ними і етичні норми людського спілкування, що утворюють в цілому уявлення про богоугодну, праведному способі життя. З цієї точки зору, як М. Вебер неодноразово підкреслює, християнська, в тому числі і протестантська, етика раціоналізує спосіб життя віруючих в цілому, оскільки впорядковує його і підпорядковує єдиними нормами, орієнтує на єдині цілі.

Описані вище релігійно-філософські уявлення визначають пануючі уявлення про сутність людини і його буття. Християнин наділений безсмертною душею, але життя дається йому всього один раз, і протягом цього обмеженого, невідомого нікому і зумовленого понад відрізка часу людина може заслужити як порятунок і вічне блаженство, так і смерть і вічні муки. Життя людини, його індивідуальне унікальне існування мають в християнстві абсолютну етичну і сотеріологічну (спасенну) цінність, бо душа вічна, безсмертна, і те, як ми проживемо цю тимчасове життя, визначає подальшу вічність.[4]

Протестант живе для того, щоб бути знаряддям Бога і нести Його волю в світ. Для цього він повинен підпорядкувати всі своє земне буття перетворення світу на славу Божу, чесно і сумлінно працювати і добиватися успіхів. Все його життя - трудова, духовна, інтимна - повинна бути пройнята суворою аскезою і раціональністю. Основою протестантської методики порятунку є світовідштовхувана аскеза, заснована на визнанні недосконалості і гріховності створеного світу, на його рішучому запереченні. Заперечення гріховного світу природно передбачає відмову від його благ, свідоме обмеження своїх потреб, приборкання емоцій і підпорядкування всього способу життя ідеї служіння Богу. М. Вебер підкреслює, що «принципова і систематично непорушне єдність мирської професійної етики та релігійної впевненості в порятунку створив у всьому світі тільки аскетичний протестантизм. Тільки у протестантській професійній етиці світ в його недосконалості має виключне релігійне значення як об'єкт виконання боргу шляхом раціональної діяльності відповідно з волею надмирного бога». Людина, що належить до створеного світу і несе в собі всю його недосконалість, в аскетичному протестантизмі, через свою діяльність стає знаряддям Бога, виконуючим в миру його волю, його покликання.

М. Вебер особливо підкреслює, що основним змістом професійної діяльності підприємця-протестанта не може бути накопичення капіталу як такого. Навпаки, істинний капіталізм в веберівському розумінні пов'язаний з раціональною регламентацією підприємницької діяльності: «Нестримна пожадливість у справах наживи пі в якій мірі не тотожна капіталізму, і ще менш його» духу «. Капіталізм може бути навіть ідентичним приборкання цього ірраціонального прагнення, у всякому разі його раціональному регламентування «.[2, 46]

Індивідуальна мораль у професійній сфері передбачає також усвідомлення професійного обов'язку. Первісний зміст цієї етичної категорії, що історично склалася в рамках протестантської етики, хоча й відрізняється від того змісту, який вона має у світській етиці, все-таки глибоко пов'язаний з ним необхідністю самозречення. На противагу чернечому аскетизму в протестантизмі утверджується принцип мирської аскези, що рішуче відкидає насолоду багатством. Найбільш послідовне втілення ця етика одержала в Англії у послідовників Кальвіна - пуритан, які засуджували пусту балаканину, надмірності, суєтне марнославство, надмірний (за часом) сон, обжерливість і вважали тяжким гріхом марну витрату часу. Не приймаючи крайностей пуританського аскетизму, що межують зі святенництвом, солід, однак, визнати, що досягнення успіху в будь-якій професії неминуче пов'язане з певним самообмеженням. Без цього неможлива професійна реалізація особистості.[6,118]

Отже, саме етикет філософії міняє та формує точну свідомість людини. Кожна людина, згідно протестантської моралі, повинен виконувати свій обов'язок. Цей обов'язок полягає в тому, щоб бути хорошим працівником у своїй професії, твердо знати своє місце, покликання і не покладаючи рук працювати заради нього.

Література

1. Вебер М. Напрями і шаблі релігійного заперечення світу // Проблеми філософії, вип. 87, К. 1991.
2. Вебер М. До стану буржуазної демократії в Росії // Філософська і соціологічна думка, вип. 10, К. 1991.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Попередні зауваження. // Проблеми соціології, вип. 1, 1992.
4. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
5. Губін В.Д., Некрасовка О.Н. Основи етики: Підручник. – М.: ФОРУМ:ИНФРА-М, 2005. – 224 з.
6. Додаткові філософські ресурси комп'ютерної мережі INTERNET (<http://www.philosophy.ru>)

7. Електронний ресурс (деякі думки про протестантську трудову етику)
https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/authors_columns/oranuch_column/65461/
8. Історія релігії в країнах світу: у 10-ти т. // Редкол: А.Колодний (голова) та ін. – К.: Світ Знань. Т. 5. Протестантизм // За ред. П. Яроцького. – 2002. – 424 с. Іл.
9. Гурик М. І. Макс Вебер: проблема багатства і бідності / М. Гурик, В. Баран // Мандрівець. Спільний проект Національного університету „Кієво-Могилянська академія” і видавництва „Мандрівець” Тернопіль, 2008.– Спецвипуск 4(75).– С.41-45.
10. Шумка М. Етичні виміри діяльності державного управління в античній парадигмі / Михайлина Шумка // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст.» м. Київ, 1-2 квітня 2016 р.